

PAPA INOCENȚIU AL III-LEA ÎNTRE INTEGRITATE TEOLOGICĂ ȘI INTEGRISM POLITIC

Conf. univ. habil. dr. Șerban TURCUȘ

*Facultatea de Istorie și Filosofie,
Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca
serbanturcus@yahoo.it*

Abstract: Pope Innocence III Between Theological Integrity and Political Integrisim

Innocent III is considered the most important pope of the Middle Ages, both for his pastoral and disciplinary contribution, but especially for his theological, juridical and ecclesiological work that strongly marks the medieval theocracy and the activity of subordination of the Empire and kingdoms. Creatively using the Old and New Testaments, he arrogates a power that surpasses any other earthly power meant to serve a single purpose: to establish a Christian society subject to God in its entirety and which, under the tutelage of the bishop of Rome, is a sub-heavenly society in which reigns harmony and peace. Of course, Innocent's vision, beyond the principles of Christian integrity, also experienced an integralism, some call it Catholic, which definitively lays the foundations of Catholic militancy that characterized the evolution of Europe in the late medieval era with echoes to this day.

Keywords: *Church, Theology, Ecclesiology, Innocent III, Middle Ages*

Lothar, conte de Segni, consacrat de istorie sub numele de Inocențiu al III-lea, evaluat drept cel mai semnificativ papă medieval, s-a născut la Gravignano, lângă Segni (regiunea Lazio din Italia), în 1160 sau 1161. Tatăl său Trasimondo, aparținea puternicei familii a conților de Segni, în timp ce Claricia, mama viitorului pontif, era descendentă a familiei nobile romane Scotti.

Repere privind copilăria lui Lothar sunt quasi inexistente, informațiile devin însă mai generoase odată ce viitorul Inocențiu al III-lea trece de pragul adolescenței. Dintre etapele educației sale, semnificativ pentru cariera viitoare este stagiul de pregătire pe care-l face la mănăstirea Sfântul Andrei din Roma, după care, cu ajutorul cardinalului Paolo Scolari, viitorul Papă Clement al III-lea, aprofundează tainele liturghiei și intră în *schola cantorum* de la Lateran. Pentru acest răstimp izvoarele acreditează ideea ca ar fi devenit canonic al bazilicii constantinene a Sfântului Petru. Scurt timp după, se deplasează la Paris unde alături de Stephen Langton, Robert de Courson și Eudes de Sully va studia și se va profesionaliza în exegeza scripturistică, în teologia sacramentelor și în teologia morală¹. În 1186 revine la Roma, unde Papa Grigore al VIII-lea îl consacră subdiacon.

Etapele care urmează în viața lui Lothar de Segni, ajuns la maturitate în relație cu vârsta medie din epocă, este una a acumulărilor, a studiului aprofundat a teologiei și Scripturilor, a cizelării limbajului, dar mai ales a plonjării în domeniul canonisticii unde abordează o metodă intelectuală fondată pe citări, comentarii și alegorie². Deși se bucură de aprecierea lui Grigore al VIII-lea, lansarea lui Lothar de Segni ca piesă de greutate în

---

1 Istoriografia de dată foarte recentă tinde să excludă un stagiul bolognez de desăvârșire într-ale dreptului canonic unde l-ar fi avut ca profesor pe Uguccione da Pisa. Unii istorici menționează această chestiune doar ca ipoteză de lucru, deoarece, consideră ei, încă nu au fost aduse suficiente probe în favoarea acestui punct de vedere. Werner Maleczek în vocea *Inocențiu al III-lea din Enciclopedia dei papi*, Roma, Treccani, 2000, vol. II, p. 327 opinează că sejurul lui Lothar la Bologna ar fi fost de circa 3 ani.

2 Se pare că tânărul Lothar a făcut multe lecturi și a acumulat multe cunoștințe teologice deoarece ulterior, în perioada cardinalatului, s-a consacrat cu precădere scrisului. Critica istorică și filologică a stabilit că lui Inocențiu al III-lea îi aparțin următoarele opere: *De contemptu mundi*, cunoscută și sub titlul de *De miseria humanae conditionis* lucrare care a făcut carieră în Evul Mediu târziu fiind citată de Geoffrey Chaucer și de Francesco Petrarca și imprimată în 1473; *De sacrosancto altaris mysterium*; *De quadripartita specie nuptiarum*; *Epithalamium in laudem Sponsi et Sponsae*, apendice al precedentului opus; *Dialogus inter Deum et peccatorem*; *Libellus de eleemosyna*, cunoscut și sub titlul de *Encomium Charitatis*; *Sermones*; *Postilla super septem Psalmos*, operă cunoscută drept *Commentarium in septem Psalmos poenitentiales*; imnul *Ave mundi spes, Maria*. *De contemptu mundi* este un ansamblu de citate legate între ele de meditații pe tema condiției umane din care putem cita unele exemple relevante: "omul s-a născut pentru pedeapsă, teamă și durere și ceea ce este cel mai trist, pentru moarte,... de aceea el comite acțiuni zadarnice și lasă deoparte ceea ce este serios, util și necesar. Va deveni astfel combustibil pentru focul ce arde nestins, hrană pentru viermele care roade și devorează la infinit, amestec de putrejune care duhnește în mod oribil"; ... omul este putrejune, iar viermele e fiul omului. Ce tată indecent, ce abominabil fiu! Omul este conceput din sângele cel putrezit de fierbințeala libidonizității și se poate spune că din momentul concepției stau alături de cadavrul său viermii cei fumești!"

administrația centrală a Bisericii Romane îi aparține lui Clement al III-lea care-l numește în toamna lui 1190 cardinal-diacon³ al bisericii Sfinții Sergiu și Bachus. În 7 decembrie același an a scris pentru întâia oară un privilegiu papal în calitate de cardinal. Sub succesorul lui Clement al III-lea, Papa Celestin al III-lea, aparținător familiei Boboni, în dispută cu familia Scotti din care descindea pe linie maternă Lothar, viitorului pontif îi este rezervat un rol periferic în gestiunea centrală a Bisericii Romane, mărgininu-se doar la subscrierea privilegiilor succesului lui Petru care domnea. Moartea lui Celestin survenită la 8 ianuarie 1198 declanșează procesul succesiunii, întreprindere dificilă deoarece cardinalii reuniți la Lateran, în vederea alegerii noului episcop al Romei, sunt divizați în opțiunile lor. O parte dintre cardinali deranjați de tulburările declanșate la moartea Pontifului⁴ preferă să se retragă la reședința fortificată a familiei Frangipani, Septizonium, situată în partea sudică a colinei Palatinului. O altă facțiune rămâne la Lateran și procedează la alegerea succesului lui Celestin al III-lea⁵. Opiniile electorilor concordă în a oferi tronul lui Petru, cardinalului Lothar de Segni în vârstă de 37 de ani, cel mai tânăr membru al Colegiului de cardinali. Circumstanțele alegerii lui Inocențiu al III-lea nu sunt decât parțial oglindite de izvoare, astfel că există dificultăți în a decela care a fost în cele din urmă motivul esențial care a concurat la promovarea lui Lothar. Deși istoriografia vehiculează în mod simplist capacitatea sa organizatorică, agrementată de o pregătire teologică și canonică solidă, există și voci care susțin că a fost vorba de confruntarea deschisă dintre două facțiuni care își disputau tronul papal balanța înclinând în cele din urmă în favoarea celor reprezentați de Lothar.

Lothar de Segni, care avea doar rangul de diacon⁶ în momentul alegerii, este consacrat preot la 21 februarie 1198, iar în ziua de 22 februarie, sărbătoarea tronului lui Petru, este înscăunat ca episcop al Romei. Numele de pontif i-ar fi fost impus de unul dintre cardinalii electori,

3 Pentru diviziunea Colegiului de cardinali în trei secțiuni episcopi, preoți și diaconi, vezi Șerban Turcuș, *Vademecum la Sfântul Scaun*, Editura Academiei Române, București, 2007, p. 103-107.

4 La moartea oricărui Papă în epocă izbucneau tulburări mai mult sau mai puțin consistente între facțiunile interesate de succesiune.

5 Moartea lui Celestin al III-lea și alegerea ca Pontif a lui Inocențiu al III-lea au fost anunțate printr-o scrisoare circulară intitulată *Ineffabilis sapientia Conditoris* din 9 ianuarie 1198 adresată tuturor suveranilor din Christianitas.

6 În perioada medievală Pontif Roman putea fi ales orice cleric fie el diacon, preot sau episcop.

nefiind o liberă opțiune a lui Lothar⁷. Caracterul rezolut al lui Inocențiu al III-lea s-a manifestat acut chiar de la încheierea procesului electiv. Din clipa alegerii până la momentul întronizării sale ca episcop al Romei a luat o serie de decizii politice și disciplinare care s-au concretizat inclusiv prin excomunicarea unui arhiepiscop și a întregii conduceri civile a orașului italian Piacenza, demonstrând că dispune de guvernarea civilă.⁸

7 Acest nume pontifical mai fusese utilizat înainte în 1179 de un antipapă Lando di Sezze care a „pontificat” între iunie 1179 și ianuarie 1180.

8 „He gave unequivocal support to King Imre of Hungary, ordering the king's brother and rival Duke Andrew to depart for the Holy Land and summoning one of Andrew's clerical supporters to Rome to account for his actions. Not yet a priest himself, he deposed an archbishop (of St. Severina). Not yet a priest, he excommunicated an entire city government. Peter cardinal-deacon of St. Maria in Vialata arrived in Rome after an extended legation in Poland and reported that he had traveled to the far reaches of Christendom without injury, only to return to Italy to be clubbed from his horse and robbed by Margrave William Pallavicino, together with some citizens of Piacenza. The cardinal's complaints in Piacenza had been met with shrugged shoulders. Innocent excommunicated all the officials of the city and issued threats he could certainly not make good. He warned them that if reparation was not made within a month, he would forbid all Christians to do business with Piacenza and would see that the goods of Piacenzan merchants throughout the world were sequestered. By April, he had broadened this offensive to include Parma as well as Piacenza”. John C. Moore, *Pope Innocent III (1160-61-1216). To Root Up and to Plant*, Brill, Leiden, Boston, 2003, p. 31. Editarea registrelor de cancelarie a lui Inocențiu al III-lea a fost o inițiativă luată în 1952 de Leo Santifaller în contul Österreichische Akademie der Wissenschaften și realizată de de Istituto Storico Austriaco in Roma în colaborare cu Institut für Österreichische Geschichtsforschung di Vienna. Registrele se păstrează la Archivio Segreto Vaticano și sunt în cea mai mare parte originale, doar în mică proporție fiind copii realizate în secolul al XIV-lea. Registrele pentru anii de pontificat ai lui Inocențiu al III-lea sunt așadar disponibile în ediția critică *Die Register Innocenz' III* după cum urmează: I. *Pontifikatsjahr, 1198-1199, Texte*, ediție de O. Hageneder și A. Haidacher, Graz-Köln, 1964, (Publikationen der Abteilung für historische Studien des Österreichischen Kulturinstituts in Tom, II/ I.1); II. *Pontifikatsjahr, 1199-1200, Texte*, ediție de O. Hageneder, W. Maleczek și A.A. Strnad, Rom-Wien, 1979, (Publikationen des Österreichischen Kulturinstituts in Rom, II/I.2); V. *Pontifikatsjahr, 1202-1203, Texte und Indices*, ediție de O. Hageneder, C. Egger, K. Rudolf și A. Sommerlechner, Wien, 1993 (Publikationen des historischen Instituts beim Österreichischen Kulturinstitut in Rom, II/I.5); VI. *Pontifikatsjahr 1203-1204, Texte und Indices*, ediție de O. Hageneder, J.C. Moore, A. Sommerlechner, C. Egger și H. Weigl, Wien, 1995, (Publikationen des historischen Instituts beim Österreichischen Kulturinstitut in Rom, II/I.6); VII. *Pontifikatsjahr 1204-1205, Texte und Indices*, ediție de O. Hageneder, A. Sommerlechner și H. Weigl, Wien, 1997, (Publikationen des historischen Instituts beim Österreichischen Kulturinstitut in Rom, II/I.7); VIII. *Pontifikatsjahr, 1205-1206, Texte und Indices*, ediție de O. Hageneder, A. Sommerlechner, C. Egger, R. Murauer și H. Weigl, Wien, 2001 (Publikationen des historischen Instituts beim Österreichischen Kulturinstitut in Rom, II/I.7); IX. *Pontifikatsjahr 1206-1207, Texte und Indices*, ediție de A. Sommerlechner, O. Hageneder, C. Egger, R. Murauer și H. Weigl, Wien, 2004, (Publikationen des historischen Instituts beim Österreichischen Kulturinstitut in Rom, II/I.9); X. *Pontifikatsjahr 1207-1206, Texte und Indices*, ediție de R. Murauer, A. Sommerlechner, O. Hageneder, C. Egger, R. Selinger și H. Weigl, Wien, 2007 (Publikationen des historischen Instituts beim Österreichischen Kulturinstitut in Rom, II/I.10).

Este destul de dificil de decelat în epocă un traseu biografic al unui Suveran Pontif care să nu fi fost supus unei hiperbolizări și alegorizări excesive. Pentru Inocențiu al III-lea posteritatea cunoaște o sumă de informații relativ credibile din *Gesta Innocentii III*, o „biografie” cu caracter encomiastic scrisă, în jurul anului 1208, de un membru al Curiei romane al cărui nume n-a parvenit însă posterității⁹. Reflexe ale activității sale personale din care se pot desprinde informații cu caracter biografic se întâlnesc și în corespondența episcopului Romei. Se poate însă afirma cu destulă siguranță că, spre deosebire de toți predecesorii săi, Lothar de Segni a fost primul care a acceptat să vorbească despre sine evidențind neajunsurile sale ca individ. Lothar este conștient că doar fizicitatea sa ca ființă umană îl împiedică să-și exercite autoritatea pontificală în sensul plener care îi este atribuit¹⁰. Din gama curiozităților legate de Inocențiu al III-lea se detașează faptul că acest Papă a fost primul care s-a referit în mod „public”, din poziția pe care o deținea, la bolile și neajunsurile sale fizice, precum și la limitele condiției carnale. Pare-se că acest succes al „Verhovnicului” apostolilor era extrem de sensibil la variațiile de temperatură și nu prea suporta căldura Romei în timpul verii. Din 222 luni de pontificat a stat la Roma 160, dintre care 30 la Sfântul Petru. Încă din primul an al pontificatului rezida la Sfântul Petru din aprilie până în iulie. Între 1206 și 1210 revine la Sfântul Petru în februarie pentru sărbătoarea tronului lui Petru și după Paște de obicei în aprilie și mai. În perioada de vară se retrăgea la Viterbo, Anagni, Ferentino, Segni, Subiaco, Orvieto, Rieti, Montefiascone sau Perugia. Izvoarele din epocă subliniază că a fost bolnav perioade lungi din pontificatul său, de exemplu în primăvara lui 1198, în toamna lui 1199, și foarte grav bolnav în toamna

---

....8 Registrele care conțin epistolele din anii XI-XVI de pontificat sunt disponibile doar în Patrologia latina a lui J.P. Migne, vol. 215-216. Pentru anii III, IV, XVIII și XIX registrele lui Inocențiu al III-lea au fost pierdute utile fiind în acest sens *Rubricelle*-le redactate de cancelaria lui Urban al V-lea la Avignon și publicate în *Rubricellae* de Augustin Theiner în *Vetera Monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia*, vol. I, Roma, 1863, p. 47-70. Pentru a facilita citarea epistolarului lui Inocențiu al III-lea vom folosi pentru Registrele publicate de Institutul austriac din Roma prescurtarea *Reg.* cu indicarea volumului și a paginii, iar pentru Patrologia Latina prescurtarea *PL* cu indicarea numărului volumului și a coloanei sau coloanelor.

9 Yves Lefèvre, *Innocent III et son temps vus de Rome. Étude sur la biographie anonyme de ce Pape*, în *Mélanges de l'École française de Rome*, année 1949, nr. 61, p. 242-245.

10 "Quia vero lex id humane conditionis non patitur nec possumus in persona propria gerere sollicitudinis universas, interdum per fratres nostros, qui sunt membra corporis nostri, ea cogimur exercere, que, si commoditas Ecclesie sustineret, personaliter libentius impleveremus", *Reg. I*, 515.

lui 1203 și la sfârșitul lui 1209. Reflecția pe marginea fizicității sale și a consecințelor acesteia în desfășurarea exercițiului de episcop al Romei l-au determinat, cel mai probabil, pe Inocențiu al III-lea să imagineze și să pună în practică modalități legitime de prelungire și prezență a persoanei Papei în diverse instanțe și locații. Din această rațiune, el dezvoltă în manieră extraordinară serviciul legaților apostolici destinați să acționeze în numele Papei și în contul Sfântului Scaun¹¹. O altă curiozitate legată de raportul dintre Inocențiu și propriul corp cu consecințe directe asupra evoluției științei medicale se leagă de aportul acestui ilustru pontif la nașterea anatomiei medievale, cele mai vechi atestări relative la existența unui examen medico-legal fiind prezente în două scrisori emantate de Inocențiu în 1209¹².

Dacă până acum ne-am referit la autoestimarea lui Inocențiu așa cum răzbate din textele epocii ne vedem obligați să subliniem faptul că nici proporțiile și aspectele fizice ale persoanei pontifului nu au fost eludate de cronicari. Se spunea de exemplu, recurgându-se poate și la un stereotip, că vocea lui Inocențiu al III-lea era atât de puternică că toți puteau să o audă și să înțeleagă ce spune chiar dacă vorbea mai încet¹³. El este definit drept *pulcher*, biografia susținând că deși avea o structură osoasă gracilă, fizicul său era armonios și bine proporționat. Contemporanii săi mai laudă neconținut memoria extraordinară a lui Lothar precum și abilitatea de excepție cu care se exprima atât verbal cât și în scris Așadar, consecință a reunirii în constituția lui Inocențiu a unor condiții fizico-estetice tipice epocii, prevalează ideea că era temut și respectat de toți¹⁴.

Tot din gama detaliilor legate de partea tehnică a pontificatului lui Inocențiu al III-lea, mulți exegeți au opinat, pe temeiul evidențelor documentare, că atât înainte de a fi ales episcop al Romei cât și după, Lothar a fost foarte apropiat de cistercieni și de spiritualitatea acestora. Există chiar o controversă în istoriografia ecleziastică relativă la vestimentația

11 „*Apostolica sedes, que disponente Domino inter omnes Ecclesias obtinet principatum, alios vocavit in partem sollicitudinis, retenta sibi plenitudine potestatis, ut quoniam Romanus pontifex pro defectu conditionis humane per seipsum omnia expedire non potest, iuvetur subsidiis aliorum, quibus vices suas committit ad exemplum Domini et magistri, qui discipulos suos per mundum universum transmisit, salutem nostram in medio terre personaliter operatus*.” Ibidem, II, 367.

12 Agostino Paravicini Bagliani, *Il corpo del Papa*, Torino, Einaudi, 1994, p. 280-281.

13 „*lingua expeditissimus, vox eius sonora et si supresse proferebatur, audiebatur ab omnibus et intelligebatur*”, Ibidem, p. 297.

14 „*Aspectus eius reverebatur ab universis plurimum et timebatur*”, Ibidem.

albă a sutanei papale. Dacă unii istorici o atribuie lui Pius al V-lea, care era dominican și nu a vrut să renunțe la veșmântul ordinului sub nicio formă, alții originează sutana în vestimentația tipică a cistercienilor în secolul al XII-lea și pe care Inocențiu al III-lea și-ar fi apropiat-o. Percepția este și mai evidentă statistic. Dacă Inocențiu a creat cardinali în șase rânduri 1198, 1200, 1204, 1206, 1212 și 1216, jumătate din ei fiind din Lazio și din Roma. din totalul acestora trei au fost cistercieni.

Despre Inocențiu al III-lea și capacitatea sa organizatorico-administrativă există informații mult mai bogate decât despre predecesorii săi. El a acordat o deosebită atenție nu doar caracterului sacramentaro-teologic al demnității de succesori al lui Petru, ci și administrării acestui unic patrimoniu care se regăsea în persoana sa consacrată. Spre exemplu în *Gesta Innocentii III* anonimul biograf oficial al lui Inocențiu al III-lea povestește encomiastic cum anume „*Papa celebra de trei ori pe săptămână consistoriu public. El își rezerva pentru sine cauzele cele mai importante și le discuta în mod subtil și prudent toți minunându-se de capacitățile sale. Numeroși profesori și juriști frecventau Biserica Romană pentru a asista la audiențele sale, învățând mult mai multe din consistoriu decât de la școală, mai ales când promulga vreo sentință*”¹⁵. Este important să relevăm această dimensiune a activității „manageriale” a lui Lothar da Segni dincolo de latura evident laudativă a discursului. Citatul denotă o realitate pe care istoricii ori o eludau ori nu o asimilează cu bucurie. Inocențiu al III-lea în cadrul acestor consistorii *dezbată în primă persoană* toate chestiunile ce ridicau dificultăți sau excepții pe care avea datoria să le rezolve. Iar producția de scrisori pontificale este o consecință directă a implicării Suveranului Pontif în chestiunile cu valoarea teologică, politică sau patrimonială din întreaga *Christianitas*. Ilustrativ din această perspectivă este elaboratul juridic care a stat în mare măsură la baza funcționării canonice a Bisericii până târziu în epoca contemporană (1917). Este vorba de *Liber Extra*, celebra colecție de canoane compilată în 1234 de Raymond de Peñafort și promulgată de Grigore al IX-lea. Ei bine, din cele 1971 capitole din *Liber Extra*, 596 de poziții sunt ocupate de decretalele lui Inocențiu al III-lea. Iată contribuția lui Lothar de Segni la construcția juridică a Bisericii. Aproape o treime din elaboratele canonice ale Bisericii Romane în secolul XIII au fost rezultatul operei lui Inocențiu. De fapt creșterea productivității cancelariei pontificale de la 72

15 PL, 214. col 1132.sq.

de scrisori pe an câte sunt înregistrate pentru pontificatul lui Inocențiu al II-lea (1130-1143), la 310 pe an (5431 pentru 17,5 ani de pontificat) câte sunt contabilizate de August Potthast în *Regesta pontificum Romanorum*¹⁶, indică trecerea de la o societate care depindea de oralitate la una care pune accentul pe documentul scris. Dacă pentru epoca lui Inocențiu al III-lea sunt menționați 16 *scriptores*, pentru pontificatul următor sunt atestați în jur de 60-70 *scriptores* dintre care numai 14% provin din precedentul pontificat. Augmentarea producției scriptice din perioada pontificatului lui Inocențiu al III-lea se resimte și în schimburile epistolare cu regatele din *Christianitas*¹⁷.

Pe de altă parte este necesar să subliniem că exegeții care s-au ocupat și se ocupă cu publicarea producției epistolare a lui Inocențiu al III-lea au sesizat că, din punctul de vedere al redacției textelor lui Inocențiu al III-lea și cele ale succesorului său direct Honoriu al III-lea, există o diferență de tipologie și de conținut în sensul personalizării acesteia sub Lothar de Segni, ceea ce conduce către ideea că Inocențiu a impus de multe ori în scrisorile trimise în numele lui un stil aparte consecință a implicării directe în rezoluțiile la chestiunile supuse atenției sale.

Nu putem să nu menționăm ca făcând parte din biografia sa „administrativă” de episcop al Romei, proiectul lui Inocențiu, de altfel realizat, de a ridica primul palat cu caracter administrativ pe colina Vaticanului, operă edilitară ce va fi continuată în același secol de Inocențiu al IV-lea și de Nicolae al III-lea. Acest gest aparent edilitar are o semnificație mult mai profundă decât pare la prima vedere, fiind o consecință clară a schimbării perspectivei ecclesiologice ce anima pontificatul roman. Dacă până atunci, centrul administrativ al Bisericii Romane era palatul de la Lateran cu bazilica Sfântului Mîntuitor și a Sfântului Ioan de la Lateran (San Giovanni in Laterano), numită și prima catedrală a lumii, odată cu această nouă construcție care anturează bazilica Sfântul Petru – de construcție constantiniană întocmai ca și Lateranul –, Lothar de Segni preliminară

16 Werner Maleczek susține că în realitate scrisorile redactate în numele lui Inocențiu al III-lea ar fi în număr de peste 10000. *Enciclopedia dei Papi*, p.329.

17 „In the case of Poland, this gap is partially filled by the *Bullarium Poloniae*, in which 29 records were registered between the years 1000-1198, while from Innocent III's pontificate 89 records are extant! Based on accessible publications of papal documents concerning Hungary, the number of records may be approximately estimated as rather more than 70, although we are aware that this number does not include all surviving records”. Urszula Borkowska, *Innocent III and the Countries of the „New Christianity” – Poland and Hungary*, în *Innocenzo III. Urbs et Orbis*, vol. II, p. 1170.

integrarea centrului sacramentar al Bisericii cu cel administrativ. Faptul este grăitor și consecințele ecclesiologice și politice ale acestei evoluții vor caracteriza pontificatul lui Inocențiu al III-lea.

Papa Segni a murit la 16 iulie 1216. Un celebru episod relativ la defunctul Inocențiu al III-lea este descris de Jacques de Vitry. Acesta deplasându-se la Perugia cu scopul de a fi consacrat episcop a ajuns la destinație exact în momentul morții lui Inocențiu. Povestește de Vitry că, în timpul nopții de 16-17 iulie 1216, corpul lui Inocențiu al III-lea era expus aproape nud (*ferè nudum*) în catedrala din Perugia, după ce-i fuseseră furate veșmintele sacre și că rămășițele pământești intraseră în descompunere (*fetidum*). Morala descrierii ne-o oferă același Jacques de Vitry care conchide în spiritul reflecțiilor inocentine din *De contemptu mundi*: „cât de scurtă și vană este splendoarea înșelătoare a acestei lumi”¹⁸. Corpul lui Inocențiu al III-lea a fost înhumat în catedrala Sfântului Laurențiu din Perugia. Se pare că, amestecate cu resturile provenite din scheletele lui Urban al IV-lea și Martin al IV-lea, rămășițele pământești ale celui ce a pontificat între 1198-1216 au fost depuse în aceeași locație, în capela Sfântului Ștefan de unde, din dispoziția lui Leon al XIII-lea, au fost aduse în 1891 la Roma și înmormântate cu fast într-un impresionant monument funerar din catedrala San Giovanni in Laterano din Roma.

Rămâne semnificativă pentru posteritatea imediată a lui Inocențiu al III-lea, cu reverberații în întreaga istorie ecleziastică și nu numai, comparația pe care a făcut-o Boncompagno da Signa între Pontiful ce a domnit între 1198-1216 și Dumnezeu: „*potest ... transumi ipse Innocentius papa in Deum, quia omnia quaecumque voluit, fecit*”¹⁹.

***

De personalitatea lui Inocențiu al III-lea, considerat cel mai mare papă al Evului Mediu, onorat de Congresul Statelor Unite ale Americii cu un bust în bronz așezat în Camera Reprezentanților de la Capitoliu – Washington DC, se leagă și dezvoltarea oficiului papal la un nivel nemaicunoscut până atunci și care atinge, dincolo de integritatea creștină,

18 „*Post hoc veni in civitatem quandam que Perusium nuncupatur in qua papam Innocentium inveni mortuum, sed nundum sepultum, quem de nocte quidam furtive vestimentis preciosis, cum quibus scilicet sepeliendus erat, spoliaverunt; corpus autem eius fere nudum et fetidum in ecclesia relinquerunt. Ego autem ecclesiam intravi et oculata fide cognovi quam brevis sit et vana huius seculi fallax gloria*”. *Lettres de Jacques de Vitry*, ed. R.B.C. Huygens, Leiden, 1960, p. 73.

19 Ernst Kantorowicz, *Kaiser Friedrich der Zweite*, Berlin, 1927, citat din ediția în italiană din 1988, p. 65.

anumite elemente de integrism²⁰ până atunci nu foarte vizibile în administrarea Bisericii.

După avatarurile secolului al X-lea și a primei jumătăți a secolului al XI-lea când scaunul de episcop al Romei devenise, în genere, axa centrală a disputelor familiilor nobiliare romane sau o anexă ecleziastică și simbolică a oficiului de împărat al Occidentului²¹, din a doua jumătate a secolului se produce un reviriment teologico-politic destinat să ranforseze definitiv scaunul episcopal roman și să-l transforme în instituția cea mai consistentă politic și juridic a continentului nostru. Ne aflăm în epoca debutului a ceea ce standardizat istoricii numesc *teocrația*. Două sunt elementele care se disting cu pregnanță. Cel dintâi element este cel al formalizării definitive a oficiului de episcop al Romei în calificarea sa de Suveran Pontif. Cel de-al doilea se referă la aplicarea juridică și politică a autorității acestui Suveran Pontif la nivelul organizării politice și spațiale a comunității de indivizi care se recunosc a fi creștini.

Deși teologia oficiului papal a cunoscut numeroase formulări de-a lungul primelor zece secole de existență, contextul de la sfârșitul secolului al X-lea și începutul secolului al XI-lea care a fost marcat, cu puține excepții, de o degradare morală a episcopatului, a generat o reacție în forță a mediului monahal care a supus întreaga ierarhie ecleziastică unei judecăți necruțătoare însă cu efecte imediate. În acest context ecclesiologico-politic s-a afirmat ca un adevărat exponent al aripii reformatoare a Bisericii Romane, sfântul Petru Damian²². În mod specific, acesta, tratând o speță relativă la prostul obicei de spoliere a bunurilor la moartea unui demnitar²³ de către familiarii sau non familiarii acestuia, susținea că

20 INTEGRISM s. n. Atitudine, opinie a celor care doresc să mențină integral un sistem doctrinar dat (în special religios). <https://dexonline.ro/definitie/integrism>

21 Potrivit documentului intitulat *Privilegium Othonis* stipulat la Roma în 13 februarie 962 între împăratul Otto I și Papa Ioan al XII-lea, se stabilea printre altele ca alegerea succesorului lui Petru să se facă cu consensul împăratului german și în prezența reprezentanților săi.

22 Sfântul Petru Damian (Ravenna 1007-Faenza 1072), monah, episcop-cardinal de Ostia, canonizat și proclamat doctor al Bisericii Catolice în 1823. Este cel mai cunoscut autor din secolul al XI-lea și unul dintre partizanii radicali ai reformei ecleziastice. Printre alte lucrări ale sale enumerăm: *Vita Romualdi*, *Liber Gratissimus* împotriva simoniei, *Disceptatio Synodalis*, în apărarea Papei Alexandru al II-lea, *Liber Gomorrhianus* împotriva sodomiei, *De sancta simplicitate*, *De divina omnipotentia*,

23 Obicei menținut mult timp în Evul Mediu dezvoltat și târziu, aplicat și corpurilor și bunurilor Papilor defunși inclusiv lui Inocențiu al III-lea cum am menționat deja. În fapt, amintirea acestui vulgar obicei se menține până astăzi în tradiția vaticană. La moartea fiecărui Papă toți salariații Statului Cetății Vaticanului primesc un salariu dublu, reminiscență a cutumei instaurate la final de epocă medievală în a da bani servitorilor episcopului Romei pentru a-i feri corpul de profanare.

jefuirea palatului episcopal din Osimo²⁴, în cazul nostru, nu este legitimă pentru că, deși mort trupește, episcopul rămâne în Christos, adică *eternus episcopus*. Remarcabilul teolog sădește o inovație de o extraordinară importanță. Teoria va fi dezvoltată în epistola *De brevitare vite pontificum*, un adevărat tratat instituțional în care caducitatea trupească a Pontifului Roman este o ocazie de a glossa pe tema continuității instituției pontificale. Susținând teza unei adevărate suprapersonalități a succesorului lui Petru, Petru Damian argumentează superioritatea pontifului în raport cu împărații și regii, acesta fiind categorisit de-a dreptul *precipuus hominum, cacumen et vertex humani generis, unus omni mundo praesidens, rex regum et princeps imperatorum și communis pater*²⁵, ceea ce semnifică, așa cum afirmă un maestru de ceremonii în secolul al XVI-lea, că „doar atunci când moare Papa redevine om”²⁶. Pasul următor a fost exprimarea conținută în *Dictatus Papae*²⁷, unde Grigore al VII-lea nu lasă loc de acțiune în spațiul, nu doar religios ci și politic, nici unei autorități eminente cu excepția cele deținute de Pontiful Roman.

24 Localitate în provincia Ancona din Italia.

25 “Primul între oameni, culmea și înălțimea umanității, cel care veghează asupra lumii întregi, regele regilor și principele împăraților, părinte comun”.

26 Pe larg despre această temă Agostino Paravicini Bagliani, *Rileggendo i testi sulla nudità del papa*, în vol. *I Re nudi. Congiure, assassini, tracolli ed altri imprevisi nella storia del potere*, a cura di Glauco M. Cantarella, Spoleto, 1996, p. 103-125.

27 I. *Quod Romana ecclesia a solo Domino sit fundata*. II. *Quod solus Romanus pontifex iure dicatur universalis*. III. *Quod ille solus possit deponere episcopos vel reconciliare*. IV. *Quod legatus eius omnibus episcopis presit in concilio etiam inferioris gradus et adversus eos sententiam depositionis possit dare*. V. *Quod absentes papa possit deponere*. VI. *Quod cum excommunicatis ab illo inter cetera nec in eadem domo debemus manere*. VII. *Quod illi soli licet pro temporis necessitate novas leges condere, novas plebes congregare, de canonica abbatiam facere et e contra, divitem episcopatum dividere et inopes unire*. VIII. *Quod solus possit uti imperialibus insigniis*. VIII. *Quod solius papae pedes omnes principes deosculentur*. X. *Quod illius solius nomen in ecclesiis recitetur*. XI. *Quod hoc unicum est nomen in mundo*. XII. *Quod illi liceat imperatores deponere*. XIII. *Quod illi liceat de sede ad sedem necessitate cogente episcopos transmutare*. XIII. *Quod de omni ecclesia quocumque voluerit clericum valeat ordinare*. XV. *Quod ab illo ordinatus alii ecclesiae preesse potest, sed non militare; et quod ab aliquo episcopo non debet superiorem gradum accipere*. XVI. *Quod nulla synodus absque precepto eius debet generalis vocari*. XVII. *Quod nullum capitulum nullusque liber canonicus habeatur absque illius auctoritate*. XVIII. *Quod sententia illius a nullo debeat retractari et ipse omnium solus retractare possit*. XVIII. *Quod a nemine ipse iudicari debeat*. XX. *Quod nullus audeat condemnare apostolicam sedem appellantem*. XXI. *Quod maiores causae cuiuscumque ecclesiae ad eam referri debeant*. XXII. *Quod Romana ecclesia nunquam erravit nec imperpetuum scriptura testante errabit*. XXIII. *Quod Romanus pontifex, si canonicae [sic] fuerit ordinatus, meritis beati Petri indubitanter efficitur sanctus testante sancto Ennodio Papiensi episcopo ei multis sanctis patribus faventibus, sicut in decretis beati Symachi pape continetur*. XXIII. *Quod illius precepto et licentia subiectis liceat accusare*. XXV. *Quod absque synodali conventu possit episcopos deponere et reconciliare*. XXVI. *Quod catholicus non habeatur, qui non concordat Romanae ecclesiae*. XXVII. *Quod a fidelitate iniquorum subiectos potest absolvere*.

În congruență cu evoluțiile menționate, la începutul secolului al XIII-lea, Inocențiu al III-lea admite o unică interpretare simbolică a rolului și locului Pontifului Roman, el fiind *caput et fundamentum totius christianitatis*²⁸. Astfel, în omilia ținută la 22 februarie 1198, cu ocazia ceremoniei întronizării și încoronării sale, Lothar da Segni afirmă despre sine că este din momentul consacrării ca episcop al Romei: „*Vicarius Jesu Christi, successor Petri, christus Domini, Deus Pharaonis: inter Deum et hominem medius constitutus, citra Deum, sed ultra hominem, minor Deo sed maior homine*”²⁹. Ceea ce întreprinde episcopul Romei se referă nu numai la Biserica universală: *quod papa facit, qui est sponsus generalis, ecclesia sponsa generalis intelligitur facere – ceea ce face papa care este mirele Bisericii, se înțelege că Biserica, mireasa lui face ; ci se raportează direct la Dumnezeu: quidquid juris promulgat papa, Deus, cujus vicarius est, intelligitur promulgare – orișice promulgă papa, Dumnezeu al cărui vicar este, se consideră că a promulgat*. Concluzia era că „*cum dominum Innocentio III, quo quicquid facit papa Deus facere creditur – cu Inocențiu al III-lea orișice a făcut papa, Dumnezeu se crede că a făcut*”.

Inocențiu al III-lea include în raza sa de acțiune popoarele și numai apoi regatele în care locuiesc acestea, dovedind, în contextul ierarhiei medievale, o asumare mult mai apropiată de prescripțiile scripturistice decât antecesorii săi. Astfel, Inocențiu al III-lea nu folosește aproape deloc versetul biblic „*tu îi vei așeza principi peste tot pământul*” (Psalmi 44, 17) ci apelează recurent la un altul preluat din Ieremia I,10 „*Dumnezeu te-a așezat astăzi peste popoare și regate*”.

Procesul de dezvoltare și nuanțare a oficiului de episcop al Romei se aplică și conceptului de Creștinătate/*Christianitas*. Pentru Lothar da Segni acesta nu se reduce doar la o piramidă ecclesială, ci se transformă într-o ierarhie socială cu funcțiune binară, spirituală și temporală. Potrivit lui Inocențiu al III-lea, Creștinătate/*Christianitas* înseamna și *ecclesia* în extensiunea acesteia și *ecclesia* în sens de biserică ierarhizată, dar și lumea creștină/*orbis christianus* potrivit definiției din canonul 71 de la Conciliul Lateran IV, care vorbește despre „*ansamblul popoarelor creștine*”

28 PL 214, coll. 386, 470, 979; Pl 216, coll 36.

29 “Vicarul lui Iisus Hristos, succesorul lui Petru, consacrat de însuși Dumnezeu, Dumnezeul faraonilor, cel care stă în mijloc între Dumnezeu și oameni, care este așezat sub Dumnezeu, dar deasupra oamenilor, care este inferior lui Dumnezeu, dar superior omului”. PL, 217, coloana 658. Într-o altă predică Inocențiu afirmă că el este chemat să poarte persoana lui Christos: “*Ille, cujus pontifex iste gerit personam, scilicet Christus, est principium, id est auctor vitae passionis, id est vitae restauratae per passionem*”, Ibidem, col. 519.

și regatelor creștine”³⁰. Semnificativă în acest sens este scrisoarea prin care se anunță convocarea Conciliului, prima de acest gen pentru epoca medievală, în care invitația de participare este adresată, în manieră elocventă, nu doar episcopilor, ci tuturor membrilor societății creștine, inclusiv personaje laice cu relevanță socială și instituțională – regi, principii, duci, republici marine. De aici până la identificarea Bisericii-societatea celorbotezați cu Corpul mistic al lui Christos nu a fost mult drum de străbătut. Corpul lui Christos, încarnat social, l-a transformat pe Inocențiu în responsabilul vizibil al *ecclesia* în accepțiunea primordială de adunare de creștini. Biserica devine componenta esențială a unui sistem teo-politic care-și găsește finalitatea în „*încarnarea politică și juridică a lui Dumnezeu*”. Din această perspectivă Pontiful poate să dispună excluderea și includerea în *Christianitas* (a popoarelor, regatelor, indivizilor).

Potrivit tezelor expuse de Inocențiu creștinii sunt supuși autorității Papei „*creștetul și fundamentul Creștinătății*” care are responsabilitatea nu doar a Bisericilor particulare, ci a **fiecărui credincios**. El este responsabil de realizarea istorică a lui Corpul mistic al lui Christos/*Corpus Christi mysticum*. Inocențiu al III-lea aplică această teorie și persoanei sale. Lothar de Segni susține că în timpul liturghiei Papa trebuie sărutat pe cele șapte părți ale corpului³¹ transferând încărcătura cifrei 7 pe care tradiția o aplicase Bisericii, persoanei liturgice a Papei, creând astfel o simbolistică suprapersonală de extraordinar interes ecclesiologic, episcopul Romei fiind simbolic însuși încarnarea Bisericii. Potrivit celui mai important reprezentant al acestei metaforizări ecclesiale, Honorius Augustodunensis, *corpus Ecclesie* este constituit din șapte elemente: ochi, păr, dinți, buze, genunchi, gât și cei doi umeri. La fel sunt cei șapte membri ai miresei (Biserica), lăudați de soț (Christos) pentru că urmează preceptele Mântuitorului.

S-a generat astfel, pas cu pas, o operă de canonizare a valorilor temporale, laice. Valori care nu mai sunt văzute ca validate prin ele însele, ci sunt raportate teleologic potrivit unei ierarhii ordonate ca subsidia-re lumii spirituale. Este negată astfel o reală autonomie a valorilor temporale ca atare, care sunt apreciate calitativ doar în măsura consonanței

30 Michele Maccarone, *La papauté et Philippe Auguste. La décrétale Novit ill*, în *La France de Philippe Auguste*, Paris, 1982, p. 400.

31 “*Illus quoque vacare non creditur a mysterio quod summus pontifex a ministro septem modis accipit osculum: ad os, pectus, ad humerum, ad manus, ad brachia, ad pedes, genua, expressum mysterium, sed alias exprimentum*”. Lotharii, *De sacro altaris mysterio* în PL, 217, col. 910.

acestora cu țelul suprem al *homines viatores*³² potrivit preceptului „*Omnes catione christianorum sunt ordinatae ad consequendam vitam aeternam*”³³.

Bonum animae quo est maximum/Bunăitatea sufletului care este cea mai de preț, devine numitorul comun al întregului comportament al individului și prin generalizare a societății. Ceea ce contrazice în modul cel mai flagrant această evoluție este păcatul - *delectio iniquitatis* și disprețul față de Dumnezeu care-l substanțiază - *contemptus Dei*. Păcatul, socoate Biserica prin teoreticienii ei, îl îndepărtează pe om de Dumnezeu, elimină divinitatea din om, omul îndepărtându-se de sine: *dissimilis Deo, inde dissimilis et sibi*. De aici, tendința Bisericii de a-l reintegra pe om în deplinătatea ființei sale, potrivit unei viziuni totalizante a vieții pământești. Viața este evaluată în raport cu scopul final preeminent al raportului cu Dumnezeu al creaturilor raționale: *finis autem humanae vitae et societatis est Deus*³⁴. De aceea, dacă există devieri de la acest parcurs, ele se datorează numai ingerinței păcatului, dar canoniștii epocii inocentine au și aici remediul enunțând principiul potrivit căruia „*Ratione peccati papa potest cassare leges imperatorum regum et populorum-Din pricina păcatului papa poate desființa legile împăraților, regilor și popoarelor*”³⁵, deosebit de vitală excepție care va constitui pilonul de bază al teocrației.

Procesul de canonizare al valorilor temporale s-a aflat pe un teren predilect în momentul în care a abordat tema organizării publice a comunității politice. S-a ajuns la elaborarea unor concepte referitoare la utilizarea valorilor religioase în însăși textura tipică a structurării și guvernării politice. În acest sens Biserica a teoretizat principiul aportului disciplinar și coercitiv al autorităților temporale la realizarea pleneră a vieții spirituale a comunității și membrilor acesteia³⁶. Dezvoltarea concretă a acestei teze consta în formularea unei gradații funcționale a tuturor autorităților temporale chemate în realizarea finalității spirituale, toate persoanele publice (*cujuscumque praeminantiae*) și toate instituțiile concurând la realizarea scopului superior al vieții – salvarea sufletelor.

32 Creștinii sunt văzuți ca niște călători până la Judecata de apoi.

33 Toată viața creștinilor este concepută pentru a atinge viața eternă.

34 Sfârșitul oricărei vieți și a oricărei societăți este Dumnezeu.

35 „*Non ratione feudi, cuius ad te spectat iudicium, sed occasione peccati, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura*”. Astfel în corespondența cu Ioan Fără Țară, în Reg. Inn., VI, nr. 162, p. 270. Pentru baza teologică a justificării intervenției între principii creștini a se vedea și W. Stürner, *Peccatum und Potestas. Der Sündenfall und die Entstehung der herrschaftlichen Gewalt im mittelalterlichen Staatsdenken*, Sigmaringen, 1987, p. 168-169.

36 Piero Bellini, *Respubblica sub Deo. Il primato del sacro nella esperienza giuridica dell'Europa preumanista*, Firenze, Le Monnier, 1991, p. 12.

Fiecare era chemat să participe la acest proces în conformitate cu capacitățile și atribuțiile sale: „*secundum Dei praeceptum et sponsonem suam, secundum intellectum et vires suas*”. Funcția esențială a autorității temporale consta, în cele din urmă, în realizarea unei supuneri integrale față de comandamentele lui Dumnezeu „*ordinare hominem ut sit totaliter subditus Deo-oamenii trebuie așezați în așa fel încât să fie total supuși lui Dumnezeu*”. Astfel că **organizarea politico-religioasă a Christianitas trebuia să se transforme într-o politia sub-coelestis-societate subcelestă**, moment de tranziție al *historia salutis/istoria mântuirii* care pregătește realizarea definitivă a *communitas coelestis* – „comunitatea celestă”. În interiorul *Christianitas* acest ideal sus-menționat era finalizat prin realizarea istorică a procesului *reductio ad unum a ecclesia* și al *civitas* înțelese ca momente complementare ale aceleiași realități comunitare. O comunitate religioasă și politică în același timp, mai mult religioasă decât politică: „*unum populus Dei unumque regnum*” – un unic popor al lui Dumnezeu, o unică stăpânire.

În manieră irefutabilă, chiar de la începutul pontificatului său, Inocențiu al III-lea și-a manifestat dorința de a revendica pentru Sfântul Scaun teritoriile pe care le considera că ar trebui să-i aparțină în plan temporal (Patrimoniul lui Petru), și aici nu ne referim la teritoriile din Peninsula italică, ci la toate contractele precedente încheiate între Biserică și felurite structuri politice din *Christianitas*. Inocențiu al III-lea considera „regatul” său ca o putere care se extinde în Patrimoniul lui Petru, întemeiată în primul rând pe latura spirituală, dar care se exercită și în domeniul temporal. Pendinte de temporal sunt jurisdicția în toate cazurile de păcat precum și dreptul de a înălța regi și de a-i constrânge pe principii seculari să presteze război împotriva ereticilor și a păgânilor³⁷. Inocențiu considera această politică drept o premisă indispensabilă a exercitării funcției supreme în Biserica Romană. Pentru a justifica această atitudine a recurs la cel mai celebru fals al istoriei, anume la Donația lui Constantin. Într-o predică din 22 februarie 1199, Lothar de Segni, referindu-se la simbolismul căsătoriei dintre episcop și Biserică afirma că Biserica Romană „*mi-a adus o zestre infinit de prețioasă: plenitudo spiritualium și latitudo temporalium, ca însemn al puterii spirituale mi-a atribuit mitra, ca însemn al puterii temporale coroana (tiara); mitra pentru sacerdoțiul meu, coroana pentru regalitate: zestrea m-a făcut vicarul Celui pe ale cărui veșminte și al cărui femur scrie: regele regilor și domnul domnilor, preot întru*

37 Othmar Hageneder, *Il sole e la luna. Papato, impero e regni nella teoria e nella prassi dei secoli XII e XIII*, a cura di Maria Pia Alberzoni, Vita e Pensiero, Milano, 2000, p. 49.

veșnicie după rânduiala lui Melchisedec”³⁸ „Zestrea temporală” primită de Biserica Romană cu ocazia consacării episcopale ar fi corespuns posesiunilor teritoriale (*latitudo temporalium*) date de împăratul Constantin cel Mare, papei Silvestru I, potrivit termenilor din Donație³⁹ adică întregul Occident al Europei. Inocențiu al III-lea merge și mai departe afirmând că Patrimoniul Sfântului Petru este rezultatul explicitei și directei voințe a lui Iesus Christos de la care Biserica a primit stăpânire/*dominium*⁴⁰.

În ceea ce privește raportul său cu puterea temporală Inocențiu al III-lea diferențiază atitudinea sa în funcție de suveranitatea temporală concretă - în Patrimoniul lui Petru, ca senior feudal - ca de exemplu în regatul Siciliei, sau ca protector special al unui principe cazul englez, cazurile iberice, cazul maghiar. Dar, oricum, vicarul lui Christos în calitatea sa de șef-caput al *Christianitas* are nu doar în *spiritualibus summam*-maxima putere spirituală, ci și în *temporalibus magnam potestatem*-în lumea laică mare stăpânire, competența și obligația de a interveni în chestiunile temporale: în primul rând ca pacificator, în al doilea rând *ratione peccati*-din pricina păcatului. Expresia utilizată de izvoare pentru comprehensiunea raportului lui Inocențiu cu temporalul este *gubernatio seculi*⁴¹- guvernarea lumii. În raport cu Imperiul medieval, Inocențiu al III-lea nu-i conde

38 PL, 217, col 665. Un text care are ecouri în cel trimis de Inocențiu al III-lea lui Ioan Fără Țară în aprilie 1214: “*Rex regum et dominus dominantium Iesus Christus, sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech, ita regnum et sacerdotium in ecclesia stabilivit ut sacerdotale sit regnum et sacerdotium sit regale, sicut in epistola Petrus et Moyses in lege testantur, unum preficiens universis quem suum in terris vicarium ordinavit ut, sicut ei flectitur omne genu celestium, terrestrium, et etiam infernorum, ita illi omnes obediant et intendant ut sit unum ovile et unus pastor. Hunc itaque reges seculi propter deum adeo venerantur ut non reputent se rite regnare nisi studeant ei devote servire*”. C.R. Cheney, W.H. Semple. *Selected Letters of Pope Innocent III concerning England (1198-1216)*, London-New York, 1953, p. 17, nr. 67.

39 Astfel în Sermo VII, predică pronunțată cu ocazia sărbătorii Sfântului Silvestru Inocențiu al III-lea afirmă: “*Nam vir Constantinus egregius imperator, ex revelatione divina per beatum Silvestrum fuit a lepra in baptismo mundatus, Urbem pariter et senatum cum hominibus et dignitatibus suis, et omne regnum Occidentis eis tradidit et dimisit, secedens et ipse Byzantium, et regnum sibi retinens Orientis. Coronam vero capitis sui voluit illi conferre: sed ipse pro reverentia clericalis coronae, vel magis humilitatis causa, noluit illam portare; verumtamen pro diademate regio utitur aurifrigio circulari*”. PL, 217, col. 481a. Sugestivă din punctul de vedere al simbolisticii imperiale este circumstanța că tot în Donația lui Constantin sunt conținute referințe la faptul că lui Silvestru I i-au fost dăruite diferite veșminte imperiale între care se distingea hlamida de purpură simbol predilect al autorității imperiale care devine *cappa rubea* sau *clamys* veșmântul cu care cel ales succesor al lui Petru este îmbrăcat imediat după alegere.

40 PL, 217, col. 767.

41 „totum saeculum gubernandum e totus mundus comissus”, Othmar Hageneder, *Il sole e la luna. Papato, impero e regni nella teoria e nella prassi dei secoli XII e XIII, a cura di Maria Pia Alberzoni*, Vita e Pensiero, Milano, 2000, p. 4

acestui a vreo jurisdicție universală în afara controlului său, ci numai o prioritate, recunoscând puterea laică a acestuia ca originându-se în Dumnezeu. Biserica Romană reclamă dreptul de a-i acorda Imperiului *favor apostolicus* anume examinarea competenței de a governa și dreptul de a-l pedepsi, dacă ar fi violat cumva datoria sa și s-ar fi arătat ostil Bisericii până la punctul la care Biserica ar fi decisă să încredințeze Imperiul altui popor⁴². Potrivit aserțiunii că puterea imperială depinde de cea papală „*in multis imperialis potestas pendet ex pontificali*”, dar că fiecare dintre cele două puteri are propriile drepturi și administrație- *jura et officia*, puterea imperială nu este suficientă *videtur se non plene sufficere* având nevoie pentru a se valida de intervenția papei – *auctoritas pontificia*, care se și substituie autorității imperiale în caz de *negligentia* a principelui numit și consacrat împărat sau „*in defectu iustitiae saecularis*” – atunci când justiția seculară nu funcționează. Ilustrativă fără doar și poate, în dimensiunea inserării lui Inocențiu al III-lea în temporal este decretala *Venerabilem* în care Suveranul Pontif afirmă dreptul plenar de a examina persoana care solicită dreptul de a fi încoronat împărat⁴³.

Potrivit lui Inocențiu al III-lea autoritatea pontificală – *pontificalis auctoritas* precede și este superioară și mult mai amplă decât aceea imperială, după cum o demonstrează faptul că în istoria poporului lui Israel sacerdoțiul lui Aron precede cronologic ungerea primului rege⁴⁴. Pontiful originează manifestările de suveranitate temporală într-o autoritate

42 Werner Maleczek, Da Innocenzo II a Innocenzo IV. Il papato del XII e XIII secolo tra “Urbs” e “Orbis”, în *Il Papato e l’Europa, a cura di Gabriele de Rosa e Giorgio Cracco*, Rubbettino Editore, p. 145-146.

43 “*Unde illis principibus ius et potestatem eligendi regem, in imperatorem postmodum promouendum, recognoscimus, ut debemus, ad quos de iure ac antiqua consuetudine noscitur pertinere, presertim cum ad eos ius et potestas huiusmodi ab apostolica sede pervenit, que Romanum imperium in persona magnifici Karoli a Grecis transtulit in Germanos. Sed et principes debent et utique recognoscunt sicut idem in nostra recognovere presentia, quod ius et auctoritas examinandi personam electam in regem et promouendum ad imperium ad nos spectat, qui eam inungimus, consecramus et coronamus. Est enim regulariter ac generaliter obseruatum, ut ad eum examinatio persone pertineat, ad quem impositio manus spectat*”, *Regestum Innocentii papae super negotio Romani imperii*, ediție F. Kempf, Roma, 1947, nr. 62, p. 168-169.

44 “*Ex auctoritate pontificali constituit patriarchas, primates, metropolitanus et praesules; ex potestate vero regali, senatores, praefectos, iudices et tabelliones instituit; Romanus itaque pontifex in signum imperii utitur regno, et in signum pontificii utitur mitra; sed mitra semper utitur et ubique; regno vero, nec ubique, nec semper: quia pontificalis auctoritas et prior est, et dignior et diffusior quam imperialis. Sacerdotium enim in populo Dei regnum praecesserit, cum Aaron primus pontifex Saulem primum regem praecesserit*”. *PL*, 217, col.481-482.

superlativă – *autoritas superlativa* care este închisă în primatul spiritual al papilor, *spirituale imperium*⁴⁵.

Am prezentat aceste reperi din viața și activitatea lui Inocențiu al III-lea și din perspectiva faptului că este cel dintâi papa de la Roma care a dezvoltat o relație directă cu spațiul românesc și cu românii nord și sud-dunăreni, concentrându-și eforturile mai ales în Transilvania (cazul Clujului este notoriu)⁴⁶ și în cel de-al doilea Țarat bulgar⁴⁷.

Se vedește că a avut o viziune integral creștină asupra umanității și a dezvoltat o atitudine integrată în câmpul teologic, misionar și disciplinar al Bisericii Catolice, o viziune specific medievală, dar care privilegiază plenar destinul creștin al umanității. Este un reper important în istoria creștinismului medieval, iar sub profil juridic este cel dintâi papă care a reacționat masiv la noutățile social-economice și culturale din epocă, încercând să canalizeze creștin experiența de viață a oamenilor din acel veac. Faptul că s-a raportat la spațiul românesc, în contextul menționat, demonstrează că dezvoltarea instituțională a românilor a fost în epocă profund legată de constituirea Creștinătății medievale.

Bustul, din profil al lui Inocențiu al III-lea, în Capitoliul SUA, Washington DC

45 M. David, *La souveraineté et les limites juridiques du pouvoir monarchique du IX au XV siècle*, Paris, 1954, p. 49.

46 *Documente privind istoria României, veacul XI, XII și XIII, C. Transilvania, vol. I (1075-1250)*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1951, p. 15.

47 Francesco Dall'Aglio, *Innocenzo III e i Balcani. Fede e politica nei Regesta pontifici*, 2003.